

Editör'den / From the editor

***Osmanlı Bilimi Araştırmaları (OBA)* dergisi 20. yılını tamamlarken**

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilim Tarihi Bölümü'nün süreli yayını olan *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* dergisinin ilk cildinin 1995 yılında yayımlanmasının üzerinden tam yirmi yıl geçti. Türkiye dışında, köklü geçmişe sahip akademik bilim tarihi dergilerinin varlığına rağmen, 1990lı yılların başında, Türkiye'de benzer nitelikte bir dergi bulunmamaktaydı. Bilim Tarihi Bölümü'nün 10. kuruluş yıldönümü, böyle bir yayını başlatma fikrini de beraberinde getirdi. Bu fikir, bölüm başkanı tarafından da olumlu karşılandı ve çalışmalarına başladık. İlk cilt (9 makale, 378 s., ISBN 975-404-412-0), o tarihte bölüm başkanı olan Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'na armağan olarak yayımlandı. Bu ilk cildin üzerine "Cilt I" yazmaktan çekinmemizin bir sebebi, bilim tarihi konusundaki özgün araştırmaların azlığı yanında, ikinci cildin ne zaman çıkabileceğinden, hatta çıkıp çıkmayacağından emin olamamamızdı. Birkaç sene sonra, Bilim Tarihi Bölümü içinde ve dışında üretilen araştırma sayısı artmaya başlayınca, 1998'de ikinci cilt (13 makale, 420 s., ISBN 975-404-503-8) yayımlandı. Bu sefer kapağına, nüshanın ikinci cilt olduğunu gösteren "II" sayısını koyma cesaretini gösterdik. İlk 2 cilt, kütüphane kayıtlarına dergi olarak değil, kitap olarak girdi ve bunların "Hakem Kurulu" yoktu. Makaleler yayına editör [F. Günergun] tarafından hazırlanmaktaydı.

2001 yılında iki önemli gelişme yaşandı. Bunlardan birincisi, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*'nın yılda 2 kere, 1303-3123 ISSN numarasıyla yayımlanmaya başlamasıdır. O yılın başında, III. cildin 1. sayısı, yayımlandı. Aynı yıl, III. cildin 2. Sayısı, yayımlanmak üzere İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne gönderildiyse de yayın izni verilmedi. OBA'nın Türkiye'nin tek akademik bilim tarihi dergisi olduğu ve bu hususta İstanbul Üniversitesi'nin öncülük etmiş olduğu konusunda Üniversite yöneticilerini ikna edip, yeniden izin çıkarmak uzunca vakit aldı. Üçüncü cildin 2. sayısı, ancak ertesi yıl, 2002'de yayımlanabildi. Bu yüzden, o tarihten sonra derginin ciltlerin 1. ve 2. sayıları aynı yıl içinde yayımlanamadı. Örneğin XVI. cildin 1. sayısı 2014 tarihini, 2. sayısı 2015 tarihini taşıyacaktı.

2001 yılındaki ikinci önemli gelişme, derginin İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yönetim Kurulu'nun 29.5.2001 tarihli kararıyla "Hakemli Dergi" olmasıdır. İlk Hakem Kurulu 20 kişiden oluşmaktaydı. Üye sayısı zamanla artarak 2015 yılında 56 üyeye ulaştı. Bu artışın bir sebebi, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nin, dergilerin bir hakem havuzu olmasını ve hakemlerin Yayın Kurulu tarafından

yalnızca bu havuzdan seçilmesi kuralını getirmiş olmasındır. Diğer bazı dergilerde olduğu gibi, editör veya Yayın Kurulu, yayımlanmak için dergiye gelen bir makaleyi Hakem Kurulu'nda olmayan bir kişiye – o kişi ilgili konuda uzman olsa da – gönderememekteydi. Diğer sebebi de, dergiye bilim tarihinin değişik dallarından (matematik, astronomi, botanik, yerbilimleri, tıp, bilim kurumları tarihi vb.) yazı gelmesiydi. Bilim Tarihi alanının kendine has özellikleri sebebiyle, Hakem Kurulu'nda bilim / teknoloji / tıp tarihçileri yanında tarihçilere, fen bilimcilere, mühendislere birlikte yer verildi ve makaleler, bu değişik meslek gruplarına ait hakemler tarafından değerlendirildi.

Dergi, bilim, teknoloji, tıp ve eczacılık alanında etkin olmuş kurumlarının tarihi; değişik bilim dallarının ve tekniklerin gelişimi; bilimsel ve teknik bilginin toplumlar arasında aktarımı; bilim ve teknik kitapların çevirileri; bilim eğitimi tarihi; bilim insanlarının özgeçmişleri ve ilgili konuları kapsamaktadır. Bu kapsamdaki bir dergiye en yakışacak başlık, şüphesiz “Bilim, Teknoloji ve Tıp Tarihi Araştırmaları” olurdu. Ancak böyle bir başlık, derginin, bu alanların bütün dünya ülkelerindeki tarihini içeren bir dergi olduğu izlenimini verecekti. Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde Türkiye'deki bilimsel etkinliklerin tarihini araştıran Bilim Tarihi Bölümü'nün yayın organının başlığı, genel bir bilim tarihi dergisinden farkı olmalıydı. Diğer taraftan, Türkiye'deki araştırmaların büyük bir bölümünün Türkiye ve Osmanlı coğrafyasındaki bilimsel etkinliklerin tarihini kapsamaktaydı. Bu düşünceler dikkate alındığında, başlığın *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* olması kararlaştırıldı. Başlıktaki “Osmanlı bilimi” ifadesi, “Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki bilimsel etkinlikler” anlamında kullanılmış olup, belli bir zaman süresi içinde ve belli coğrafyada, farklı toplumlarca ve değişik dillerde gerçekleştirilen bilimsel faaliyetlere işaret etmektedir. Kısaca, Türkiye'nin yanı sıra, bir kısmı Osmanlı Devleti ile ortak tarihe sahip komşu ülkelerdeki bilimsel etkinliklerin tarihini kapsamaktadır. Bu özellikteki yazılar, dergide zaman zaman yer almaktadır. Araştırmalar arttığı takdirde, benzer yazılar da şüphesiz artacaktır. Bu kapsam doğrultusunda, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türkiye'deki bilimsel etkinliklerin tarihi (14-20.yüzyıllar) ve Cumhuriyet dönemi Türkiye'sindeki (1923'ten sonra) bilimsel etkinlikleri inceleyen yazılar yanında, Osmanlı İmparatorluğu'nun yayılmış olduğu bölgelerdeki (Ortadoğu ve Balkanlar) bilimsel faaliyetlerle ilgili yazılar da dergide yayımlanmaktadır.

Osmanlı Bilimi Araştırmaları'nda 1995-2015 yılları arasında, başta araştırma makaleleri (research articles) olmak üzere, derleme makaleler (review articles), çeviri yazılar (articles in translation), bilimsel toplantı tanıtımları (symposia), yayın tanıtımları (book reviews), bilim tarihi konferansları

(conferences), faaliyet raporları¹ (activity reports), katkılar (addenda), düzeltmeler (corrigenda), bilim insanlarının ardından (in memoriam), sunuş (foreword), editörden (from the editor) ana başlıkları altında toplam 300 yazı yayımlandı.² Bunların 12si yabancı yazarlara aittir. İlk 15 yılının dizini, derginin XI. cildinde (2009-2010); 20 yılın toplu dizini elinizdeki bu sayının (c. XVII, sayı 1, 2015) sonunda bulunmaktadır.

Derginin yazar profili, yirmi yıl içinde değişik disiplinlerden araştırmacıları içine alacak şekilde genişledi. İlk yıllarda, yazarların büyük çoğunluğunu, Bilim Tarihi Bölümü'nün öğretim üyeleri ve Bölüm'de lisansüstü çalışmalarını tamamlamış genç araştırmacılar oluşturmaktaydı. Dergi, bu yazar profilini hiç kaybetmedi. Bugün de Bölüm'de yapılan araştırmaların bir kısmı dergide yer almaya devam etmektedir. Ancak zamanla, gerek İstanbul Üniversitesi'nin diğer fakültelerinden, gerekse başka üniversite ve kurumlardan bilim, tıp, eczacılık ve teknoloji tarihi konusunda araştırma yapan yazarlar da makalelerini OBA'ya vermeye başladılar. Edebiyat Fakültesi'nin Tarih, Coğrafya ve Dilbilim bölümlerinden de, bilim tarihine yakın konularda makaleler gelmeye başladı. Teknoloji tarihi konusunda özellikle İTÜ'li öğretim üyeleri makaleleriyle destek verdiler. Kültür tarihi ve sosyoloji konusunda üreten bazı yazarlar da, bilim tarihine yakın konulara girdiklerinde, yazılarını OBA'ya gönderdiler. Dolayısıyla, 2001 yılına kadar yazar kadrosu yaklaşık 15 civarında değişen dergi, 1995-2015 yılları arasında toplam olarak 94 yazarın yazısını yayımladı. Bu artış, Türkiye'de bilim tarihini araştırmaya olan ilginin gelişim çizgisini gösterdiği gibi, dergiye gösterilen ilginin de bir işareti sayılabilir. OBA, yirmi yıl içinde, yavaş da olsa, Türkiye'deki bilim tarihi araştırmalarının yayımlandığı bir ortam yarattıysa, bundan ancak sevinç duyulur.

Osmanlı Bilimi Araştırmaları'nın yirmi yılı sorunsuz geçmemiştir. Yukarıda bahsedilen artışa rağmen, Türkiye'de bilim tarihi konusunda çalışan araştırmacı sayısının az olması, bazı yıllar dergiye yeterli sayıda makale gelmesini engellemiştir. Bu sebeple bazı yıllar, iki sayı birleştirilerek yayımlanmıştır: Cilt IX, sayı 1-2 (2007-2008) ve cilt XI, Sayı 1-2 (2009-2010) birleştirilmiş sayılara örnek verilebilir. Ancak dergi, 2010'dan sonra yayımını 6 ayda bir, düzenli olarak yayımlanmıştır. Dergi, 2006 yılından itibaren TÜBİTAK ULAKBİM tarafından indekslenmektedir. Uzun uğraşı neticesinde, 2015 yılından itibaren EBSCO kaynaklarına dâhil olmuş ve aynı yıl DOAJ (Directory of Open Access Journals) listesine alınmıştır. Ayrıca, her sayısı

¹ Dergi, Bilim Tarihi Bölümü'nün yayın organı olduğu "Faaliyet Raporları" bölümünde, Bilim Tarihi Bölümü'nün çalışmalarını tanıtan raporlar yayımlanmıştır.

² Bu yazıların dökümü şöyledir: 212 makale, 18 yayın tanıtımı, 17 katkı, 16 çeviri yazı, 10 toplantı tanıtımı, 5 sunuş, 5 düzeltme, 3 faaliyet raporu, 3 nekroloji, 3 özgeçmiş ve yayın listesi, 2 konferans, 2 dizin, 2 editörden yazısı, 1 bibliyografik yazı, 1 derleme makale.

Newsletter for the History of Science in Southeastern Europe (Atina) bülteninde yabancı bilim tarihçilerine tanıtılmaktadır.

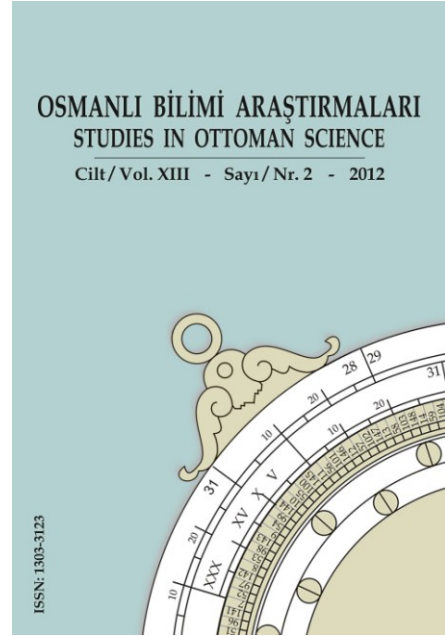
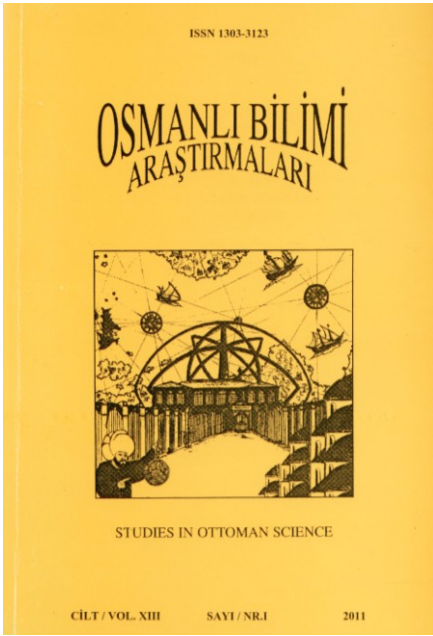
Osmanlı Bilimi Araştırmaları dergisinin bazı sayıları, Türkiye’de bilim tarihi yazıcılığının önemli şahsiyetleri (Salih Zeki, Adnan Adıvar, Celal Saraç) için “Özel sayı” olarak yayımlanmıştır. 2008 yılında, “İkinci Meşrutiyet’in Yüzüncü Yılı” için bir özel sayı hazırlanmıştır. Derginin üç sayısı, Türkiye’de bilim, teknoloji ve botanik tarihi araştırmalarına değerli katkılar yapmış olan bilim insanlarına (Emre Dölen, Atilla Bir, Asuman Baytop) *Armağan* olarak yayımlanmış, bu “armağanlar” Edebiyat Fakültesi’nde yapılan birer tören ile kendilerine takdim edilmiştir. Derginin 2010 ve 2011 tarihli iki sayısında ise, Türk eczacılık tarihi konusunda yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Dergi, Türkçe yanında ender olsa da yabancı dilde makaleler de yayımlanmıştır. Türkiye’deki bilim tarihi çalışmalarını uluslararası çevrelere tanıtılabilmek için dergide daha fazla sayıda yabancı dilde makale yayımlamak istemiş olsak da, maddi koşullar (Türkçe makalelerin çevirisi için gerekli kaynakların temin edilememesi) buna elvermemiştir.

Osmanlı Bilimi Araştırmaları’nda 1995’ten beri yayımlanmış olan tüm yazılara <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/uooba/> ve <http://www.journals.istanbul.edu.tr/uooba/> adreslerinden ücretsiz olarak ulaşmak mümkündür. OBA’nın kâğıda basılı kopyası da yapılmaktadır. İlk yıllarda derginin baskı sayısı 500 iken, dergiye internette ulaşım başladıktan sonra, baskı sayısı 2015 yılı itibarıyla 300 adede düşmüştür. Kâğıt baskılar, yalnızca Edebiyat Fakültesi’nin Ayniyat Bürosu’nda satılmaktadır. Editörün şahsi çabalarıyla Wellcome Library’e (Londra), Bibliothèque Nationale de France’a (Paris), Museo Galileo’ya (Floransa) ve Türkiye’deki bazı kütüphanelere gönderilmektedir. OBA, Museo Galileo ile Brill yayınevini ortaklaşa yayını *Nuncius* dergisi ile değişimi yapılmaktadır. OBA, bu koleksiyonlara *Studies in Ottoman Science* başlığı ile alınmıştır. Dergiye belli bir talep olduğu için, Edebiyat Fakültesi’nin diğer süreli yayınları ile birlikte OBA’nın da dağıtımını / satışının kolaylaştırılması yararlı olacaktır.

İlk sayısının kapağının tasarımı Hatice Polat tarafından yapılmış olup, bu tasarımda, Bilim Tarihi Bölümü öğrencilerinden Hakan Kırklaroğlu’nun hazırladığı bir kolaj kullanılmıştır. Kolajda Piri Reis’in haritası, Takiyüddin’in İstanbul’da kurduğu rasathanede ölçüm yapan bir astronom, aynı rasathanenin astronomi aletlerinden *zatülhalak* (çemberliküre), bir Osmanlı medresesini temsilen kubbeler ve Mühendishane-i Berri-i Hümayun binasının çizimi yer almıştır. Bu resimler, 1995 yılında, klasik ve modernleşme dönemi Osmanlı bilimini temsilen seçilmişlerdi. 2012 yılına girildiğinde, dergi kapağını yenilemek istedik. Yeni kapakta, Ay ve Güneş tutulmalarının tarihini önceden belirlemeye yarayan bir ‘tutulma hesaplayıcısı’nın (*eclipsarium*) çizimini

kullandık. Philippe de la Hire tarafından tasarlanan bu aletin Türkiye ile olan ilgisi, aletin bir örneğinin, Osmanlı Devleti'nin Fransa Sefiri Said Efendi tarafından, 1741 yılında alet yapımcısı J. B. Nicolas Bion'un Paris'teki dükkânından satın alınmış, kullanılışıyla ilgili risalenin de bir Osmanlı matematikçisi tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olmasıydı.³ Eclipsarium'un yeniden çizimi, N. Bion'un eserindeki çizime dayanarak Atilla Bir ve Mustafa Kaçar tarafından gerçekleştirildi. Bu çizimi 2010 yılında, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Bilim Tarihi Bölümü'nün logosu⁴ olarak belirledik. Aynı çizimi, farklı bir tasarımla OBA'nın kapağında kullanarak, Bölüm ile dergi arasındaki ilişkiyi vurgulamak istedik. OBA'nın yeni kapak tasarımı Kaan Ata tarafından gerçekleştirildi.

OBA, 2012 yılına kadar İstanbul Üniversitesi'nin Horhor'daki matbaasında (İ.Ü. Basım ve Yayınevi Müdürlüğü) basıldı. O tarihten sonra İstanbul Üniversitesi yayınlarının basımını ihale yoluyla değişik matbaalara vermeye başladı. Tashihleri matbaaların yapması hem derginin yayını geciktirmekte ve hem de her zaman sağlıklı olmamaktaydı. Bu yüzden düzeltmeler ve mizanpaj (resimlerin boyut ve renk kalitesini düzenleme, bunları

³ Feza Günergün, "The Ottoman Ambassador's curiosity coffer: Eclipse prediction with De La Hire's 'machine' crafted by Bion of Paris," *Science between Europe and Asia: Historical studies on the transmission, adoption and adaptation of knowledge*. Eds: F.Günergün & D. Raina, Springer Verlag, 2010, s.117-123.

⁴ <http://www.istanbul.edu.tr/edebiyat/bilimtarhi/>

metne yerleştirmesi ve sayfa sayılarını verme vs.) işlerini de Bilim Tarihi Bölümü'nde yapmaya; dergi ve kapağını basıma girecek haliyle matbaaya göndermeye başladık. Bu durum bize ek çalışma getirirse de, derginin istediğimiz formatı sürdürme ve dergiyi mümkün olan en az hata ile yayımlamamızı sağladı. Mizanpaj işini 2005 yılından itibaren yürüten Kaan Ata'ya, sabırlı, titiz ve başarılı çalışması için teşekkür borçluyum.

Derginin bilimsel güvenirliliğini şüphesiz Hakem Kurulu yelerinin katkısı ile sağlandı. Bu vesile ile 2001 yılından beri hakemlik yapmış olan tüm bilim insanlarına, emeklerinden dolayı teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Hakemlik görevi sırasında gösterdiği titizlik ve fikirleriyle derginin gelişmesine sağladığı katkı için Dr. şeref Etker'e özellikle müteşekkirim. Yayın Kurulu yelerine; Bilim Tarihi Bölümü'ndeki mesai arkadaşlarıma; derginin yayınına maddi olarak destekleyen İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü ve Edebiyat Fakültesi yönetimi ile bu kurumların yayın ve basım işleriyle görevli personeline; OBA'ya yazılılarıyla katkıda bulunan tüm yazarlara iten teşekkürlerimi sunarım.

Elektronik dergiler, makalelere ulaşım kolaylığı sağladıklarından ve maliyetlerinin düşük olmasından dolayı gerek araştırmacılar, gerekse yayımcı kurumlar tarafından tercih edilmektedir. Ancak, basılı olarak yayın hayatına başlayan birçok bilim tarihi dergisinin yeni sayıları, dergi elektronik yayıma geçmiş olsa bile, uluslararası kütüphanelerin raflarına düzenli olarak ulaştırılmakta ve araştırmacıya sunulmaktadır. Türkiye'nin ilk akademik bilim tarihi dergisi olan *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*'nın da benzer şekilde basılı kopya olarak da yaşamını sürdürmesini öncelikli dileğimizdir.

Feza Gnrgn
Editör, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*